

PREKÁŽKY GLOBALIZÁCIE A VPLYV GLOBALIZÁCIE NA MALÉ A STREDNÉ PODNIKY

Jaroslava Kádárová

Katedra manažmentu a ekonomiky, Strojnícka fakulta, Technická univerzita v Košiciach

Abstract: *Contemporary business is characterized by globalization, which seeks to remove protectionist attempts by individual states, convergence, and every possible effort to cooperate. For the removal of barriers to globalization, it is necessary to classify the various barriers and then providing support programs for overcoming them.*

Keywords: *Globalization, barriers of globalization, small and medium companies*

1. Úvod

Jednou z dominujúcich tendencií vo vývoji svetového hospodárstva, ktorá závažným spôsobom ovplyvňuje jeho súčasné napredovanie, je stále dôraznejšie celospoločenské presadzovanie sa globalizačných procesov. Ich prejavy sú rôznorodé a konzekvencie do jednotlivých segmentov hospodárskeho napredovania sú zásadné, veľmi koncentrované, nadobúdajú na svojej sile a plošnom ekonomickom a politickom vplyve. Tento proces je doprevádzaný zásadnými vnútornými prepojeniami a vzájomne si odporujúcimi geostrategickými posunmi, ktoré sa opierajú o celý komplex konzistentných technicko-technologických, ekologických a sociálno-spoločenských zmien a vnútorných reštrukturalizačných transformácií.

2. Globalizácia a vývoj svetového hospodárstva

Globalizácia sa priamo alebo nepriamo prejavuje vo všetkých stránkach života spoločnosti. Bázický a určujúci význam jej rozvoja majú dve dimenzie:

- **Prevraty v technologickom spôsobe výroby**, výmeny a informačnej komunikácie, ktorými sa vytvárajú materiálne predpoklady a prostriedky globalizácie.
- **Rozmanitosť spoločensko-ekonomických foriem**, prostredníctvom ktorých sa globalizačné procesy realizujú.

Výsledkom takýchto zásadných zmien a posunov vo svetovom hospodárstve je nielen diferencované hospodárske napredovanie, ale aj vznik rôznych konfliktov, obchodných vojen a medzinárodných sporov.

Globalizácia je výhodná predovšetkým pre najsilnejšie trhové ekonomiky a najväčšie transnacionálne korporácie, aj keď určitý priamy, ale aj nepriamy vecný osov z ich úspechov majú aj ostatní. Pozitívne posuny našli svoje reálne uplatnenie len z dôvodu súbežnej a rozsiahlej prestavby národných ekonomík. Reštrukturalizačné programy sa premietli do trvalého rastu produktivity práce a progresívnej racionalizácie aj v oblasti organizácie práce a nového formovania medzinárodných ekonomických a spoločensko-politických vzťahov.

Globalizáciu možno charakterizovať, ako proces postupného zjednocovania geograficky blízkyh krajín do spoločných celkov. Je chápaná ako vyjadrenie faktu, že medzinárodná ekonomická aktivita subjektov svetového hospodárstva rastie v porovnaní s domácimi aktivitami rýchlejšie. Podnikanie sa zmedzinárodňuje. Charakteristickou črtou globalizácie je, že rozvoj medzinárodných ekonomických aktivít sa neustále zrýchľuje.

Výsledkom globalizácie je rýchly rast medzinárodných transakcií, predovšetkým medzinárodného obchodu a financií, ako aj investičných tokov. Nárast intenzity medzinárodných transakcií sa podieľa na raste produktivity, nakoľko sa krajiny vo väčšej miere špecializujú na výrobu, v ktorej dosahujú komparatívnu výhodu.

Proces globalizácie sa najmarkantnejšie prejavuje v oblasti medzinárodného podnikania a pozostáva z:

- Hlbokých zásahov do organizácie, výroby a odbytu výrobkov v medzinárodnom meradle, ktoré umožnili podnikom úspešne sa etablovať na zahraničných trhoch, diverzifikovať, získať nové zdroje, zvýšiť svoju ziskovosť, čo sa premietlo do upevnenia alebo zmeny pozícií najúspešnejších podnikov na svetových trhoch. Takéto podniky vytvárajú kapacity pre výrobu konkurencieschopných výrobkov pre domáci trh.
- Možností získať vstupy a podporný servis v rámci celého svetového hospodárstva, ktoré umožňujú predikovať vysokú mieru špecializácie jednotlivých národných ekonomík.
- Koncipovania nových typov podnikateľských spoločenstiev bez ohľadu na národné hranice a zmiešaných podnikov typu „joint ventures“, ktoré umožňujú podnikom kombinovať aktíva, deliť náklady, vstupovať a udržať sa na nových trhoch aj napriek ekonomickým stratám. Globálny prístup sa prejavuje aj v obrovskej vlne fúzií a akvizícií.

Zásadné zmeny vo svetovom hospodárstve si vynútili radikálne zmeny v prístupoch jednotlivých národných ekonomík k procesu globalizácie. Formovanie a rozvoj celého spektra vzťahov, v ktorých sa svetové hospodárstvo pohybuje sa v podstate opiera len o medzinárodné rozdelenie práce. To je nositeľom vytvárania stále racionálnejšej a efektívnejšej alokačnej sústavy a je súčasne aj jeho determinujúcou zložkou. Základným kondicionálom hospodárskeho a spoločenského rozvoja, rastu produktivity práce a racionalizácie fungovania svetovej ekonomiky sa stala neustále prepracovanejšia medzinárodná deľba práce.

Výsledkom pôsobenia procesu globalizácie je vznik globálnej svetovej ekonomiky, ktorú je možné charakterizovať ako ekonomiku:

- vybudovanú na silných regionálnych zoskupeniach,
- ovládanú a usmerňovanú megakonkurenciou tvorenou najsilnejšími transnacionálnymi korporáciami,
- v ktorej konkurencieschopnosť je určovaná schopnosťou transformovať informácie na poznatky a inteligenciu,
- v ktorej budú inovácie zamerané na zdrojovo náročný rast produktivity práce nahradené inováciami založenými na všestrannom využívaní ľudskej tvorivosti,
- atomizovanú, v ktorej majú aj jednotlivci možnosť konať a vytvárať nového hodnoty,
- sieťovú, v ktorej sa molekuly navzájom prepájajú,
- virtuálnu prekonávajúcu obmedzenia času a priestoru vytváraním virtuálnych korporácií, virtuálnych tímov a agentúr,
- bez sprostredkovateľov, ktorí sú nahradení modernými komunikačnými sieťami,
- ktorá má charakter flexibilnej siete pozostávajúcej a vytvárajúcej flexibilnými, štíhlymi, rýchlymi a organickými jednotkami pospájanými do siete,
- v ktorej ťažiskové vstupy sú založené na vedomostiach a hodnotu práce nahrádza hodnota vedomostí,
- globálnu, v ktorej rozvoj je doprevádzaný oddeľovaním a uskutočňovaním osobitostí a identít.

Úspešnosť vývoja jednotlivých národných ekonomík v rámci svetového hospodárstva neustále viac závisí od globalizačných tendencií. Sekundárnym efektom je rozsiahla diferenciacia medzi jednotlivými podnikmi, krajinami a integračnými zoskupeniami.

Šancu uspieť a presadiť sa v globalizujúcom sa trhovom prostredí majú len subjekty, ktoré sú schopné koncipovať veľmi komplexné, konsolidované, pružné rozvojové programy zohľadňujúce domáce možnosti a priestor, ktorý svetové trhy poskytujú.

Proces globalizácie stojí na dvoch základných pilieroch, ktorými sú:

- **Liberalizácia medzinárodného obchodu**, ktorá nespočíva len v odstraňovaní prekážok brániacim cezhraničným tokom tovaru a služieb v rámci svetového hospodárstva, ale vzťahuje sa aj na migráciu pracovnej sily a na finančné toky a investície so všetkými ekonomickými, politickými a sociálnymi dôsledkami.
- **Vedecko-technický pokrok** premietnutý do vzniku nových technológií a ich využitia predovšetkým vo sfére medzinárodnej prepravy a znižovania transakčných nákladov.

Okrem toho, že globalizácia prináša pozitívne aspekty premietnuté napríklad do rastu ekonomík jednotlivých krajín zapojených do svetového hospodárstva, je jej priebeh spojený aj s nezanedbateľnými negatívnymi dôsledkami. Spomenúť možno najmä:

- **Prehlbujúca sa nerovnomernosť rastu životnej úrovne a rast chudoby** v rozvojových krajinách.
- **Rastúci význam transnacionálnych korporácií**, ktoré mnohokrát zneužívajú svoje postavenie na trhu.
- **Problémy spojené s ochranou životného prostredia** a následný vznik ďalších ekologických problémov. Špecifickým problémom je tzv. ekologický neokolonializmus, ktorým sa rozumie presúvanie výroby, ktorá vo veľkej miere zaťažuje životné prostredie, spravidla z priemyselne vyspelých krajín s prísnyimi ekologickými normami do rozvojových krajín, kde je legislatíva ochrany životného prostredia menej prísna. Tento jav je predmetom mnohých kritik týkajúcich sa vzťahov priemyselne vyspelých a rozvojových krajín a rastúcej moci transnacionálnych korporácií.

Globalizácia je trendom súčasného rozvoja vo všetkých oblastiach. Je to intenzifikácia vzájomných transakcií podnikov a nová kvalita rozmiestňovania zdrojov na celosvetovom trhovom teritóriu. Hnacou silou sú tieto aspekty:

- prechod od regionálnych k celosvetovým trhom,
- rastúca otvorenosť v toku kapitálu, know-how, ľudí,
- fenomén premiestňovania výroby za zákazníkmi, alebo za výhodnými podmienkami,
- medzinárodná štandardizácia parametrov podnikania,
- možnosť kompenzovať lokálne turbulencie,
- prax združovania podnikov a vytvárania strategických partnerstiev,
- trend zlepšovania produkcie z hľadiska životného prostredia a technickej úrovne.

3. Analýza bariér podnikania v globálnom prostredí

Tabuľka 1 uvádza zoznam 10 bariér brániacich vstupe malých a stredných podnikov na medzinárodné trhy podľa výstupov z prieskumu medzi tvorcami politiky v členských štátoch, pričom jeden stĺpec uvádza tiež klasifikáciu podľa správy OECD z r. 1997.

Tab. 1: Hlavné bariéry brániace vstupu MSP na medzinárodné trhy

<i>Poradie – vážený koeficient</i>	<i>Klasifikácia podľa OECD 1997</i>	<i>Popis bariéry</i>
1	Schopnosti	Nedostatok ľudí resp. personál nevyškolený na internacionalizáciu
2	Financie	Nedostatok prevádzkového kapitálu na financovanie exportu
3	Prístup	Nedostatok informácií na lokalizovanie/analýzu trhu
4	Prístup	Identifikácia zahraničných obchodných príležitostí
5	Schopnosti	Nedostatok času na manažovanie otázok súvisiacich s internacionalizáciou
6	Schopnosti	Nemožnosť kontaktovať potenciálnych zahraničných zákazníkov
7	Schopnosti	Rozvoj nových produktov pre zahraničné trhy
8	Podnikateľské prostredie	Neznalosť obchodnej praxe v zahraničí
9	Schopnosti	Splnenie kvality/štandardov/špecifikácií vyvážených produktov
10	Prístup	Neznalosť postupov/administratívy spojenej s vývozom

Zdroj: prieskum medzi tvorcami politiky členských štátov OECD a prieskum medzi MSP, 2006

Tabuľka 1 ukazuje, že členské štáty považujú interné problémy, za hlavnú prekážku brániacu prístupu na medzinárodné trhy a nie bariéry pochádzajúce z externého prostredia, pričom 5 z 10 hlavných bariér spadá do kategórie schopnosti, pričom len jedna spadá do kategórie podnikateľské prostredie. Tento trend sa potvrdzuje aj pri rozšírení analyzovanej vzorky na 20 hlavných bariér, kde podľa vyjadrení členských štátov 7 spadá do kategórie schopnosti a 4 podnikateľské prostredie.

V rámci top 10 bariér členské štáty zaradili nedostatok znalostí a interných zdrojov a to finančných ako aj ľudských. Externé bariéry, obzvlášť spôsobené štátom, sa v rebríčku umiestnili relatívne nízko. „Nepriaznivé pravidlá a regulácia na zahraničných trhoch“ sa umiestnili na 22. mieste a „Nepriaznivé pravidlá a regulácia na domácich trhoch“ sa umiestnili na 44. mieste. Je však potrebné uvedomiť si, že vyššie uvedené odpovede boli poskytnuté predstaviteľmi štátu v rámci príslušných štátnych inštitúcií, čo môže viesť k istej predpojatosti v zmysle priaznivejšieho hodnotenia štátom stanovených pravidiel a politiky.

Zdá sa, že vedomostné bariéry a problémy s rozvojom kľúčových schopností spolu s ďalšími internými bariérami ako napr. nedostatok finančných zdrojov a manažérskeho času resp. odhodlania, predstavujú vážnejšie problémy pre MSP usilujúce sa o internacionalizáciu svojich aktivít než štátom stanovené bariéry resp. všeobecné regulačné bariéry.

Členské štáty vykázali značný počet podporných programov, niektoré z nich zamerané konkrétne na MSP, iné otvorené pre všetky firmy spĺňajúce dané podmienky ako napr. pôsobiace v špeciálnych sektoroch ako napr. firmy s vysokým potenciálom rastu. Okrem toho ponúkajú ďalšie podporné programy jednotlivé regióny v rámci členských štátov, o ktoré sa môžu uchádzať len firmy v rámci daného regiónu.

Prieskum poskytol dostatok informácií o jednotlivých štátnych podporných programoch, ktoré je možné využiť, v súlade s otázkami riešeným v tejto štúdii na komplexnú klasifikáciu podporných programov. Ako východisko bola použitá klasifikácia správy OECD z r. 1997 „Globalizácia a MSP“, ktorú je následne možné upravovať a rozširovať. Tieto úpravy do istej miery zohľadňujú vývoj prebiehajúci medzinárodných trhoch, ktorý ovplyvňuje národné ekonomiky a vládnu politiku.

Prieskum odhalil značne odlišné správania v jednotlivých členských štátoch z pohľadu rozhodovania, akú konkrétnu službu alebo podporu je potrebné MSP ponúkať. Zameranie štátnych podporných programov na služby je možné získať po syntéze rôznych špecifických aktivít spadajúcich do jednej resp. súčasne viacerých štyroch hlavných možností: financie, podnikateľské prostredie, schopnosti alebo prístup na trhy.

4. Podpora podnikov pri prekonávaní prekážok globalizácie

Vo všeobecnosti je možné rozlíšiť štyri kategórie podpory malého a stredného podnikania z pohľadu ich poslania:

- **Financie** - napr. programy určené na prekonávanie systémových nedostatkov na finančných trhoch.
- **Podnikateľské prostredie** - napr. programy s cieľom zlepšiť všeobecné podnikateľské prostredie, v ktorom sa malé a stredné podniky pohybujú.
- **Schopnosti** - napr. programy napomáhajúce rozvoju ľudských zdrojov a zvyšovaniu schopnosti malých a stredných podnikov prežiť a byť konkurencieschopnými.
- **Prístup** - napr. programy s cieľom poskytovať prístup k informáciám a trhom.

Programy s finančným zameraním ponúkajú firmám podporu v jednej z týchto troch kategórií:

- poistenie pri exporte a garancie pri čerpaní úverov,
- financovanie rozvoja a financovanie podniku (venture finance),
- priama finančná podpora určená na vykrytie nákladov na medzinárodné aktivity inak nepokrytých ako napr. reklama exportu, návštevy na obchodných veľtrhoch atď.

Programy so zameraním na zlepšovanie všeobecného podnikateľského prostredia sa zväčša zameriavajú na úsilie o odstraňovanie bariér v medzinárodnom obchode a na zlepšovanie podnikateľského prostredia na domácom trhu s cieľom zabezpečiť pre firmy konkurenčnú výhodu, napr. prostredníctvom zlepšenia domáceho daňového systému alebo zabezpečením pozitívneho prostredia pre výskumno-vývojové aktivity. V tomto prípade nie je jednoduché vypracovať podrobnejšiu klasifikáciu z dôvodu komplexnosti tejto oblasti, budú sem však patriť: vylepšovanie medzinárodného obchodu, napr. medzi členskými štátmi, všeobecné vylepšenia v domácom podnikateľskom prostredí, napr. právny rámec a špecifické zlepšenia zamerané hlavne na zabezpečovanie konkurenčnej výhody pre exportujúce firmy, ako napr. podpora spolupráce v oblasti výskumu a vývoja medzi lokálnymi firmami, priemyselné združenia atď.

Programy zameriavajúce sa na schopnosti sú smerované na pomoc firmám pri rozvoji vnútorných schopností, ktoré predstavujú kľúčový element v procese internacionalizácie. Tento typ programov má vo všeobecnosti za cieľ poskytovať firmám kľúčové zdroje podmienujúce úspech na medzinárodných trhoch a je teoreticky možné ho chápať ako súčasť nazerania na firmu z pohľadu zdrojov. Programy nahlásené respondentmi sa spravidla usilujú o rozvoj schopností firmy a jej zamestnancov v nasledujúcich oblastiach: obchodné plánovanie (business planning), marketing, vzdelávanie v oblasti kultúrnych rozdielov na medzinárodných trhoch, jazykové schopnosti a znalosť postupov viažucich sa na oblasť vývozu. Tieto programy tiež podporujú výskum vybraných technológií ako napr. výrobné procesy, logistika a strojárstvo s cieľom zabezpečiť MSP, ktorému je podpora poskytovaná, konkurenčnú výhodu.

Z pohľadu prístupu na trhy sa podporné programy zameriavajú na získanie počiatočného prístupu na trh či už z pohľadu exportu, zabezpečovania zdrojov (importu) alebo lokálneho

pôsobenia. Táto klasifikácia obsahuje poskytovanie všeobecných informácií o trhu, špecifické analýzy trhu, organizovanie obchodných veľtrhov, podpora v zahraničí prostredníctvom konzulátov členských štátov a obchodné príležitosti.

Najčastejšie sa vyskytujúce programy patria do poslednej kategórie, t.j. prístup k informáciám a trhom. Väčšina programov je zameraná na podporu exportu. Programy zamerané na podporu globalizačných aspektov orientovaných smerom do vnútra krajiny sú skôr zriedkavé.

.Programy podpory by mali byť:

- nákladovo efektívne;
- navrhnuté tak, aby korigovali nedostatky trhu alebo nedostatky iné ako trhové;
- účinné pri podpore mobility zdrojov;
- účinné pri podpore účasti malých a stredných podnikov v ekonomike;
- navrhnuté tak, aby zohľadňovali potreby a schopnosti malých a stredných podnikov.

Štátom navrhované odporúčania a iniciatívy by mali napomáhať malým a stredným podnikom pri prekonávaní prekážok a využívaní príležitostí a výhod vyplývajúcich z globalizácie.

Podporné systémy je možné rozdeliť na marketingové, technologické a finančné.

V súvislosti s marketingovými podpornými systémami „privátne siete boli prevládajúcim spôsobom vstupu malých a stredných podnikov na medzinárodné trhy“. Štátna podpora bola efektívna, ak bola poskytovaná na decentralizovanej úrovni (napr. priemyselné združenia, miestne samosprávy alebo obchodné komory). Pomoc zo strany štátnych inštitúcií, je najmä významný pri podpore budovania privátnych sietí a marketingu danej krajiny.

V súvislosti s technologickými podpornými systémami sa zistilo, že pri získavaní technologických možností zo strany podnikov hrajú principiálnu úlohu privátne mechanizmy. Štát môže v tomto procese pomôcť tak, že umožní prístup zahraničných pracovníkov (expatriotov) a konzultantov, že bude investovať do ľudského kapitálu a podporovať budovanie mestských priemyselných oblastí.

Finančné podporné systémy sa považujú za kľúčové. Odporúča sa proaktívna politika smerom k pokračujúcemu zjednodušovaniu príslušných postupov spolu s uvedením nižších úrokových sadzieb a lepších splátkových režimov.

Prospešné sú aktivity, ktoré pre malé a stredné podniky zlepšujú prostredie tak, že im umožňujú prístup k lokálnym službám privátneho charakteru spolu s priamym prístupom k zdrojom vedomostí o trhu, na ktorý sa zameriavajú. Úloha štátu pri pomoci vo forme poskytovania prístupu k financovaniu, pri formovaní podmienok konkurenčného prostredia, je vnímanú pozitívne. Úloha štátu ako poskytovateľa centrálnych služieb sa stretáva s nízkym ocenením zo strany podnikov v daných lokalitách.

5. Záver

V posledných rokoch sa svet značne zmenil. Zaznamenávajú sa nové potreby ľudí súvisiace so životným prostredím, rastom vzdelanosti, humanizáciou života. Otvoril sa celosvetový trh, nastupujú nové materiály, technológie a počítače. Rozvinula sa teória a prax manažmentu podnikania.

Rastúca neurčitosť a riziká sú významné v podnikaní. Zaznamenáva sa rastúca konkurencia na svetových trhoch, rýchle zmeny v potrebách zákazníkov, rozvoj technológií a ďalšie dynamizujúce faktory podnikania.

Použitá literatúra:

- [1] *Analýza podnikateľského prostredia a bariér absorpčnej kapacity regiónov. Kap.4 Porovnanie regiónov na základe štatistických ukazovateľov. PVaV MŠ SR č. 2003 SP 200280302, Ekonomická univerzita. Bratislava 2005, s. 32- 48.*
- [2] *Concil Conclusion on a Broad – Based Innovation Strategy. Brusel, december 2006*
- [3] DTI (2003): „Competing in the global economy: the innovation challenge“, www.dti.gov.uk
- [4] European Commission (2002): *Corporation tax and innovation*, Innovation papers No 19, www.europa.eu.int
- [5] European Commission (2002): *Innovation Tomorrow*, Innovation Papers No. 28, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, www.europa.eu.int
- [6] MALEGA, Peter: *Možnosti zlepšenia konkurenčného postavenia vybranej spoločnosti*. In: *Národná a regionálna ekonomika 7* : 1.-3. Október 2008, Učebno-výcvikové zariadenie TU Herľany : Zborník príspevkov z konferencie. Košice : EkF TU, 2008. s. 605-610. ISBN 978-80-553-0084-9.
- [7] MIHOK, J., VIDOVÁ, J.: *Riadenie podniku v kríze*. Multiprint, s.r.o, Košice 2006. ISBN 80-8073-533-6.
- [8] OECD (2004): *Global Knowledge Flows and Economic Development*, www.oecd.org
- [9] *Rozhodnutie Európskeho parlamentu a rady, ktorým sa ustanovuje rámcový program pre konkurencie schopnosť a inovácie 2007 – 2013*. Brusel, október 2006.

Kontaktní adresa:

Ing. Jaroslava Kádárová, PhD.
Katedra manažmentu a ekonomiky, Strojnícka fakulta
Technická univerzita v Košiciach
Němcovej 32, 042 00 Košice, Slovenská republika
e-mail : jaroslava.vidova@tuke.sk
telefonní spojení: 00421 55 602 3242